

Universitätsbibliothek Wuppertal

Sexti Julii Frontini, Viri Consularis, Quæ Exstant

Frontinus, Sextus Iulius

Amstelodami, 1661

De re agraria, id est, De agrorum qualitatibus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1185](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1185)

SEXTI JULII
FRONTINI
VIRI CONSULARIS,
DE
RE AGRARIA,
id est,
DE AGRORUM QUALITATIBUS
ET EORUMDEM CONTROVERSIIS
LIBER UNUS.

DE RE AGRARIA
LIBER PRIMUS

DE RE AGRARIA

id est

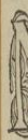
DE AGRORUM QUALITATIBUS

ET FORMIS CONSERVANDIS

LIBER PRIMUS

2

D

io,
qu
qu
ta p
tyro
me
& fi
cuo
ligen
aliqu
conf
erim
lum
pon
tibus

S E X T I
J U L I I F R O N T I N I
V. C.
D E R E A G R A R I A,
L I B E R.

JULIUS FRONTINUS CELSO S.

NOTUM est omnibus, Celse, penes te studiorum nostrorum manere summam. Id-
 eoque primum sedulitatis meæ impendium ju-
 diciis tuis offerre proposui. Nam cum sibi in-
 ter æquales quandam locum deposcat æmula-
 tio, neminem magis conatibus nostris profuturum credidi,
 quàm qui inter eos in hac parte plurimum possit. Itaque
 quo cultior in quorundam notitiam veniat, omnia tibi no-
 ta perlaturus ad te primum liber iste *a* festinat, ut apud te
 tyrocini rudimenta deponat, tecum conferat, quicquid à
 me inter ipsas armorum exercitationes accipere potuit. Nam
 & si meretur publicâ conversatione sufferre universorum o-
 culos, à te potissimum *b* incipiat. Quod si illi parum di-
 ligentem adhibitam curam esse credideris, & si in parvo in
 aliquâ cessasse videamur parte, non exiguum laboris mei
 consequar fructum, quod te monente malignorum lucrife-
 cerim existimationem. Quæso itaque, si non est impro-
 bum, habeat apud te quandam excusationem, quod non
 potuerit eo tempore consummari, quo genus hoc ferven-
 tibus studiis nostris disputatum est. Omnium enim, ut

S 2

puto,

a Aliàs festinet. *b* Aliàs incipiet.

puto, liberalium studiorum ars, ampla materia est, cui ne quid desit in hac modicâ re ingenti animo admoeram vires. Interventit clara sacratissimi Imperatoris nostri expeditio, quæ me *a* in ipsâ scribendi festinatione præpediit. Nam dum armorum magis exerceor curis, totum hoc negotium velut oblitus intermiseram, nec quicquam aliud quàm belli gloriâ cogitabam: at postquam primùm hosticam terram intravimus, statim *b* celsi Cæsaris nostri opera mensurarum ratione exercere cœpi. Erant dandi, interveniente certo itineris spatio, duo rigores ordinati, quibus in tutelam comendandi ingens vallorum adsurgeret moles: mox interventu operis decisâ parte ferramenti usus explicuit. Nam quod ad notitiam pontium pertinet, & fluminum latitudinem dicere, etiâ si hostis infestare voluisset, ex proximâ ripâ poteramus. Expugnandorum deinde montium altitudines ut scirem, hanc mihi venerabiles Dii rationem monstrabant, quos ego in omnibus templis adorabam. At postquam magnorum Deorum experimenta religiosius colere cœpi, ad consummandum hunc librum, velut ad vota reddenda properavi. Postquam ergo maximus Imperator victoriam Dacicam proximè *c* referavit, statim ad Septentrionalem plagam transire permisit. Ego ad studium meum tanquam ad otium sum reversus, & multa velut scripta foliis & sparsa, in artis ordinem laturus, recollegi. Fœdum enim mihi videbatur, si genera angulorum *d* quot sint interrogatus, responderem, multa. Ideoque rerum ad professionem nostram pertinentium in quantum potui occupatus, species, qualitates, conditiones, *e* modum, & numerum excussi: per quæ satis ampla mediocritatis meæ opinio servabitur, si illa vir tantæ auctoritatis judicaveris studentibus profutura.

Ergo ne quid nos præteruisse videamur, omnium mensurarum appellationes conferamus. Nam mensura non tantum

a Aliàs ab *i. f. f.* seducever. *b* Aliàs celestia Cæsaris. Fortè celesti *A.* Cæsaris. *c* Aliàs reservavit. *d* Aliàs quod sit, aliàs quasi. *e* Aliàs *ἴσχυρος, ἑσ. numerus.*

tum ista, de quâ loquimur, appellatur: sed & quicquid pondere, aut capacitare, aut animo finitur, mensuram æquè quàm longitudinem appellant. Quid ergò mensura sit, de quâ quæritur, tractemus. Mensura est complurium & inter se æqualium intervallorum longitudo finita. Mensura est, ut pes per uncias, per pedem decempeda, per decempedam actus, per actum passus, per passus stadium, per stadium miliarium. Minima harum mensurarum pars est digitus: si quid enim ^a intra digitum metiamur, partibus respondemus, ut dimidiam aut tertiam partem digiti. In pede porrecto semipedes duo: in pede constricto semipedes quatuor: in pede quadrato semipedes octo. Pes habet palmos quatuor, uncias duodecim, digitos sexdecim. Palmus habet digitos quatuor, uncias tres. Sextans quæ eadem dodrans appellatur, habet palmos tres, uncias novem, digitos duodecim. Hæc omnis mensura diligenter & fideliter exquirenda est. Ideoque monemus, ut ^b unus quis suos fines teneat, non alienos laceffat. Nam ideo est

Limes agro positus litem ut discerneret arvis.

Nam ante Jovem limites non parebant, qui dividerent agros: Vicinorum autem exempla sumite, de quibus possitis inculpabiles proferre sententias. Nam ideo ager pedibus mensuratur, ut veritas declaretur.

DE AGRORUM QUALITATIBUS.

AGRORUM Qualitates sunt tres: Una agri divisi & assignati; altera mensurâ per ^c extremitates comprehensi: tertia arcifinii, qui nullâ mensurâ continetur. ^d Ager ergo divisus & assignatus, est coloniarum: hic habet conditiones duas: Unam, quâ plerumque limitibus continetur: alteram, quâ per proximos possessionum rigores assignatus est:

S 3

est:

^a *Infra.* ^b *Unusquisque.* ^c *Aliàs extremitatem.* ^d *Aliter hæc præducit in Commentarij suo Aggenus.*

est: sicut in Campaniâ *a* Sueffæ Aruncæ. Quicquid autem secundum hanc conditionem in longitudinem est *b* delimitatum, per strigas appellatur: quicquid per altitudinem, per scamna. Ager ergo limitatus, hac similitudine Decumanis & Cardinibus continetur. Ager per strigas & per scamna *c* divisus & assignatus est more antiquo in hâc similitudine, quâ in provinciis arva publica coluntur. Ager est mensurâ comprehensus, cujus modus universus civitati est assignatus: sicut in Lusitaniâ Salmaticensibus: aut in Hispaniâ citeriore *d* Palatinis, & compluribus provinciis: tributarius solus per universitatem populis est definitus. Eâdem ratione & privatorum agrorum mensurâ aguntur. Hunc agrum multis locis mensores, quamvis extremum mensurâ comprehenderint, in formam in modum limitum condiderunt. Ager arcifinius est, qui nullâ mensurâ continetur: finitur secundum antiquam observationem, fluminibus, fossis, montibus, viis, arboribus antemissis, aquarum divergiis, *e* & si qua loca, hoc est quæ ante à possessore potuerunt obtineri. Nam ager arcifinius, sicut ait Varro, ab arcendis hostibus est appellatus, qui postea interventu litium, per ea loca, quibus *f* finit, terminos *g* accipere cœpit. In his agris nullum jus subsecivorum intervenit. Subsecivum est quod à subsecante lineâ nomen accepit subsecivum. Subsecivorum genera sunt duo: Unum quod in extremis assignatorum finium centuriâ expleri non potuit: aliud genus subsecivorum quod in mediis assignationibus, & integris centuriis intervenit: quicquid enim inter IIII limites minus quam *b* interclusum est fuerit assignatum, in hâc remanet appellatione: ideo quod is modus, qui assignationi superest, lineâ cludatur & subsecetur. Nam & reliquarum mensurarum

a Ita lego, inductâ distinctione. *b* delimitatum. *c* Aliâs divisus assignatur more antiquo in hanc similitudinem, quo *i. p. a. p.* colunt. *d* Palatinis, & compluribus provinciis, tributarium solum *p. v. p. e.* definitum. *e* & per ea loca que antiquitus à possessore, &c. Aggenus. *f* finitur. *g* accepit. Vide Aggenum. *b* Aliâs intracclusum.

furarum actus, quicquid inter normalem lineam, & extremitatem interest, subsecivum ^a appellatur. Est ager similis subsecivorum conditioni extracclusus & non assignatus, qui si ^b R. P. populi Romani, aut ipsius coloniarum, cujus sine circumdatur, sive peregrinae urbi, aut locis sacris, aut religiosis aequè ad populum Romanum pertinentibus datus non est, jure subsecivorum, in ejus, qui assignare potuerit, remanet potestate. Ager extracclusus est, qui intra finitimam lineam & centurias interjacet: ideoque extracclusus, quia ultra limites finitimam lineam cluditur.

DE CONTROVERSIIS.

MATERIAE controversiarum sunt duae, finis & locus: harum ^c conditio alterutra continetur, quicquid ex agro ^d de his intervenit. ^e Sed quoniam in his quoque partibus singulae controversiae diversas proprias habent conditiones, propriae sunt nominandae: ut potui ergo comprehendere, genera sunt controversiarum numero XV:

I, De positione terminorum. II, De rigore. III, De fine. IV, De loco. V, De modo. VI, De proprietate. VII, De possessione. VIII, De alluvione. IX, De jure territorii. X, De subsecivis. XI, De locis publicis. XII, De locis relictis & extracclusis. XIII, De locis sacris & religiosis. XIV, De aqua pluvia accendâ. XV, De itineribus.

I, De positione terminorum controversia est inter duos pluresve vicinos. Inter duos, an in rigore sit ceterorum sive rationis? Inter plures, trifinium faciat an quadrifinium? De horum opinione ^f cum constitit mensori, si secundum proximi temporis possessionem non conveniunt, diversas

S 4

atti-

^a Aliàs appellamus. Est ^c Ager, &c. ^b Aliàs R. P. P. R. Aliàs Reip. pop. R. ^c ^o conditio aliàs ignoratur. ^d Aliàs disconvenit. ^e Aliàs Sed quoniam his, &c. ^f Aliàs cum constitit in mensoris definitione secundum, &c.

atiguis possessoribus faciunt controversias, sed ab integro alius fortè de loco, alius de fine litigat.

II, De rigore controversia est finitimæ conditionis, quoties inter duos pluresve terminos ordinatos, sive quæ alia signa, secundùm legem Mamiliam intra quinque pedes agitur.

III, De fine similis est controversia: nec dubium est, quin suprà de finis conditione dixerim: nam & eâdem lege continetur, & de quinque pedum agitur latitudine. Sed de fine, quicquid per flexus quibus arcifinii agri continentur, ut per extrema compromontoria, aut summa montium, aut fluminum cursus, aut locorum natura, quam supercilium appellant.

IV, De loco controversia est, quicquid excedit supra scriptam latitudinem, cujus modus ad patentem non proponitur. Hæc autem controversia frequenter in arcifiniis agris variorum signorum demonstrationibus exercetur, ut fossis, fluminibus, arboribusque antemissis, aut culturæ discrimine.

V, De modo controversia est in agro assignato: agitur enim de antiquorum nominum propriâ defensione, ut si L. Titius dextra Decumanum tertium, citra Cardinem quartum acceperit, fortis suæ partes tres, sive quod huic simile, quartam habeat in quâcunque proximâ centuriâ. Huic enim universitati limes finem non facit, etiam si publico itineri serviat. Nam in cæteris agris de modo fit controversia, quoties promissionis modus non quadrat.

VI, De proprietate controversia est plerumque, ut in Campaniâ cultorum agrorum sylvæ absunt in montibus, ultra quartum aut quintum fortè vicinum. Propterea, proprietates ad quos fundos pertinere debeat, discutitur. Est & pascuorum proprietates pertinens ad fundos, sed in commune, propter quod ea compascua multis locis in Italiâ communia appellantur, quibusdam provinciis ^a pro indivisa. Nam per

hare-

^a Illud pro exstat quidem in membranis, sed delendum videtur.

hæreditates aut emptiones ejus generis controversiæ sunt, de quibus jure ordinario litigatur.

VII, De possessione controversia est, de quâ ad interdictum, hoc est, jure ordinario litigatur.

VIII, De alluvione fit controversia, fluminum infestatione: hinc fundi multas habent conditiones.

IX, De jure territorii controversia est denique ad ipsam urbem pertinens, sive quod intra pomerium ejus urbis erit, quod à privatis operibus obtineri non oportebit: eum dico locum quem nec ordo nullo jure à publico poterit amovere. Habet autem conditiones duas; unam urbani soli, alteram agrestis: agrestis, quod in tutelâ rei fuerat adsignatum urbanæ: urbani, quod operibus publicis datum fuerat aut destinatum. Hujus soli jus quamvis habitâ ratione Divus Augustus de statu municipiorum tractaverit, in proximas urbes pervenire dicitur, quarum ex voluntate conditoris maxima pars finium coloniæ est attributa, aliqua portio mœnium extremæ perticæ assignationis inclusa, sicut in Piceno fertur inter montium ^a Præcutianorum quandam oppidi partem Asculanorum sine circumdari. Quod si ad hæc revertamur, hoc conciliabulum fuisse fertur, & postea in municipii jus relatum. Nam non omnia antiqua municipia habent suum privilegium: ^b quicquid enim ad coloniæ municipiivæ privilegium pertinet, territorii juris appellant. Sed si rationem appellationis hujus tractemus, Territorium est quicquid hostis terrendi causa constitutum est.

X, De subsecivis controversia est, quoties aliqua pars centuriæ sive tota non est assignata, & possidetur: aut quicquid de extremitate perticæ possessor proximus aliusve detinebit, ad subsecivorum controversiam pertinebit.

XI, De locis publicis, sive populi Romani, sive coloniarum municipiorumve, controversia est, quoties ea quæ

S 5

neque

^a Præcutianorum aut Præcutianorum. ^b Aliàs quoddam.

neque assignata, neque vendita fuerint, *a* quæ aliquis possederit, ut alveum fluminis veterem populi Romani, *b* quamvis aqua interposita insula, & divisi proximi possessores finibus reliquerint, aut sylvæ quas ad populum Romanum multis locis pertinere ex veteribus instrumentis cognoscimus, ut ex proximo in Sabinis in monte *c* Mutelâ. Nam & coloniarum aut municipiorum similis est conditio, quoties loca quæ R. P. data assignata fuerant ab aliis obtinentur, ut subsœciva concessa.

XII, De locis relictis & extracclusis controversia est in agris assignatis. Relicta autem loca sunt, quæ sive locorum iniquitate, sive arbitrio conditoris relictâ limites non acceperunt: hæc sunt juris subsœcivorum. Extracclusa loca sunt æquè juris subsœcivorum, quæ ultra limites, & ultra finitimam lineam erunt: finitima autem linea, aut mensuralis est, aut aliquâ observatione, aut terminorum ordine servatur. Multis enim locis assignationi agrorum immunitas superfuit, sicut in Lusitaniâ finibus Augustinorum.

XIII, De locis sacris & religiosis controversiæ plurimæ jure ordinario finiuntur: nisi si de locorum eorum modo agitur: ut locorum publicorum in montibus, aut ædiis, quibus secundùm instrumentum fines restituntur. Similiter locorum religiosorum, quibus secundùm cautiones modus est restituendus. Habeant enim & Mœsileæ juris sui hortorum modos circumjacentes, aut præscriptum agri finem.

XIV, De aquæ pluviiæ transitu controversia est, in quâ si collectus pluvialis aquæ transversum secans finem alterius flumen insluit, & disconvenit, ad jus ordinarium pertinebit. Quod si per ordinationem finis ipsius agitur, exigit mensuris interventum.

XV, De itineribus controversia est, quæ in arcifiniis agris jure ordinario finitur: in assignatis, mensurarum ratione. Omnes enim limites secundùm legem colonicam itine-

ri

a Illud quæ habent membranæ, in quibus & aliâs quam; sed delendum videtur. *b* quam vim aquæ. *c* Aliâs Mutelâ. *d* Aliâs P. R. M.

ri publico servire debent. Sed multi ex ingenti ratione per devia & confragosa eunt, quâ iter fieri non potest: & sunt in usu agrorum eorum locorum, ubi proximus possessor est, cujus fortè sylva limitem detinet, & transitum invecundè denegat, cùm itineri limitem aut locum limiti debeat. Est & controversiæ genus quod ad solum non pertinet, de arborum fructibus earum quæ in fine sunt, sive intra, nec ullam ad radicem habent controversiam, quoties inclinatæ in alterutrum fructum jactaverint, inter affines movent disputationem. Sunt & aliæ limitum conditiones, quæ ad solum non pertinent, hoc est ad artem nostram: solum autem quodcunque coloniæ est assignatum, id universum pertica appellatur. Quicquid enim huic universitati applicitum est, ex alterius civitatis sine, sive solidum, sive cultellatum fuerit, præfectura appellatur. Cultellandi autem ratio quæ sit, sæpe quæritur, cujus præmensi soli spatium consummamus, & illam clivorum inæqualitatem planam esse cogimus, dum mensuræ lateribus inservimus. Cultellamus ergo agrum eminentiorem, & ad planitiem redigimus. Æqualitatem hanc nobis ratione ipsâ seminum natura monstravit. Omnis enim illa soli inæqualitas colligi poterit, nisi quod de terrâ quicquid nascitur, in aërem rectum exit, & illam terræ obliquitatem crescendo atterit, nec majus spatium occupat, quam si ex plano nascatur.

F I N I S.

